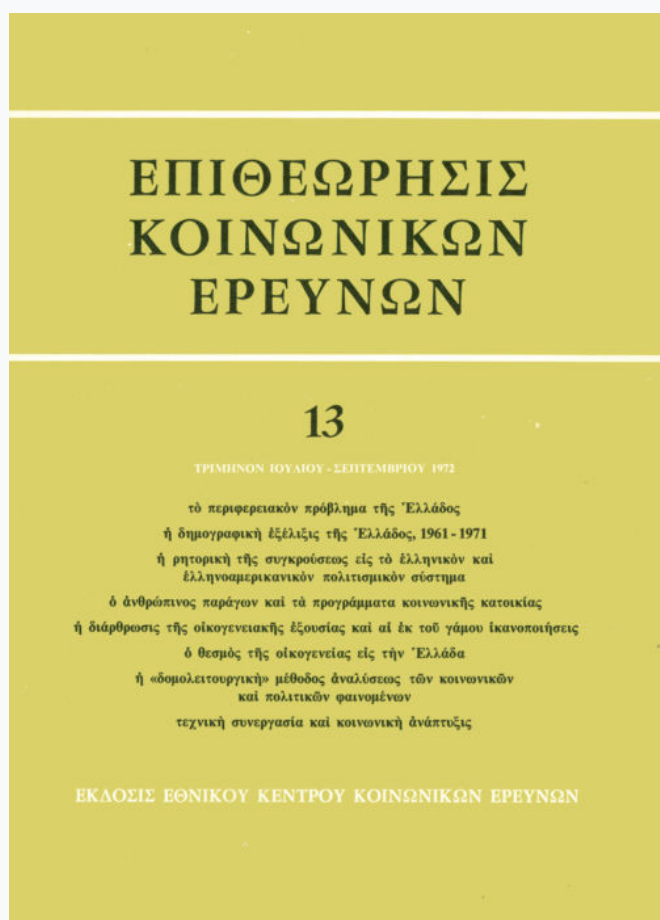

The Greek Review of Social Research

Vol 13 (1972)

13

Κοινωνιολογία, υπό Δημ. Γρ. Τσάκωνα,
(Εισαγωγικά μαθήματα κοινωνιολογίας-ανθολογία
κοινωνιολογικών κειμένων)

I. M. Χατζηφώτης

doi: [10.12681/grsr.498](https://doi.org/10.12681/grsr.498)

Copyright © 1972, I. M. Χατζηφώτης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Χατζηφώτης I. M. (1972). Κοινωνιολογία, υπό Δημ. Γρ. Τσάκωνα, (Εισαγωγικά μαθήματα κοινωνιολογίας-ανθολογία κοινωνιολογικών κειμένων). *The Greek Review of Social Research*, 13, 129–130. <https://doi.org/10.12681/grsr.498>

βιβλιοκρισία εκδόσεων του ΕΚΚΕ

και των συνεργατών του

Κοινωνιολογικά, υπό Δημ. Γρ. Τσάκωνα, (Εισαγωγικά μαθήματα κοινωνιολογίας - ανθολογία κοινωνιολογικών κειμένων).

Δύο νέα έργα του Καθηγητή της Κοινωνιολογίας στην Πάντειο 'Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών 'Επιστημών κ. Δημ. Γρ. Τσάκωνα, όπως και η επανέκδοση παλαιότερων του συγγραμμάτων, μας δίνουν την ευκαιρία να αναφερθούμε στο σημαντικό έργο ενός πανεπιστημιακού διδασκάλου και επιστήμονα, ο οποίος δημιούργησε σχολή νέων κοινωνιολόγων στη χώρα μας και έδωσε στην ελληνική Κοινωνιολογία (την τόσο απαραίτητη για την εθνική αυτογνωσία του λαού μας, αλλά και τη σωστή εκτίμηση των συγχρόνων του φαινομένων) καθαρά επιστημονικό χαρακτήρα, απομακρύνοντας την από κάθε εξωεπιστημονικό κριτήριο, με το όποιο την είχαν πριν συνδέσει. Βέβαια, αυτό δεν υπήρξε γνώρισμα της δικής μας κοινωνιολογίας μόνο. Όπως χαρακτηριστικά γράφει στο θεματικό έργο του «Εισαγωγή εις την Κοινωνιολογίαν» (β' έκδ. 1971) ο καθηγητής Τσάκωνας: «Η κοινωνιολογία γεννήθηκε κατά τον 18ον αιώνα ως ιδία ανεξάρτητος επιστήμη υπό την επίδραση παραγόντων εξωεπιστημονικών, τούτέστιν ως όπλον και όργανον άγώνος και ως μέσον αντιπολιτευσάσης κατά της στατιστικής φεουδαρχίας. Ό υπό την σημαίαν τών άστικόν επαναστάσεων άγωνισθείς πολιτίς, έπιζητών την ανατροπήν τού αυταρχικού κράτους, συνέλαβε την ιδέαν της κοινωνίας, ως έννοιαν ριζικών αντίθετον προς την έννοιαν της πολιτείας... Η παρακμή τού κράτους ώδήγησε κατ' ανάγκην εις την ανάπτυξιν της κοινωνίας.»

"Αν θέλαμε να κατατάξουμε το έργο του Καθηγητή Τσάκωνα θα μπορούσαμε να το χωρίσουμε σε δύο κατηγορίες, στο θεωρητικό και στο έρευνητικό. Στην πρώτη κατηγορία ανήκει το έργο που ήδη αναφέραμε «Εισαγωγή εις την Κοινωνιολογίαν», ή «Ανθολογία Κοινωνιολογικών κειμένων», που μόλις κυκλοφόρησε και άλλα μελετήματα. Στη δεύτερη, όπου και έγκαινα κατ' έξοχην ή προσοφρά του στην κοινωνιολογία του τόπου μας, ή «Κοινωνιολογία τού Νεοελληνικού Πνεύματος» (1968), τα «Προβλήματα

'Ελληνικότητας» (Κοινωνιολογία και Φιλοσοφία τού Νέου 'Ελληνισμού) 1970, «Εισαγωγή εις τόν Νέον 'Ελληνισμόν» (Κοινωνιολογία της πολιτικής και πνευματικής ζωής) 1971, «Εισαγωγικά Μαθήματα Κοινωνιολογίας» (Νεοελληνικός Πολιτισμός και Βιομηχανική Κοινωνία) 1972 κ. ά. Στην κατηγορία αυτή ανήκει και το προφητικό εκείνο βιβλίο του Καθηγητή Τσάκωνα «Δοκίμια 'Επαναστάσεως» ('Από τό Γουδί στο Παρόν), που κυκλοφόρησε τό 1961. Το βιβλίο αυτό έδωσε τό μέτρο της διορατικότητας και της ρεαλιστικής αντιμετώπισεως τών πραγμάτων από τόν συγγραφέα. Έγραφε τότε:

«Ανήκω σ' εκείνους που πιστεύουν, ότι δολοκλήρη ή πνευματική και πολιτική ζωή τού 'Εθνους είναι ένα ασυγχώρητο λάθος. Κι έλπίδα σωτηρίας μέσα σέ νόμιμα πλαίσια δεν υπάρχει. Η δίχως φραγμό έλευθερία μας είναι ζυγός δουλείας που διευκολύνει μόνο της άνευθυνότητας μας τήν συνέχεια».

Και παρακάτω:

«Η γενεά τού 1940-49 αναπτυσμένη σέ περιβάλλον άγνού πατριωτισμού, που την ένέπνεε ένας τίμιος άγώνας με τίμια μέσα, την ώρα τούτη, πενήντα ακριβώς χρόνια μετά την έκρηξη τού Γουδί, πιέζεται να δογηθή στην επανάσταση. Όσοι δεν σκοτώθηκαν στην 'Αντίσταση και στόν Γράμμο, οι ζώντανοι, σκληρότεροι κι άπ' τού σίδερο όφείλουν να έπαληθεύσουν τού κοινωνικόν μήνυμα της Γενεάς μου, τώρα που ό Στρατός διατηρεί άκέραια την νεανικότητα του και ή διανοήματα όλων και περισσότερο γίνεται Σπαρτιατική».

"Αν επιχειρούσαμε τώρα να χαρακτηρίσουμε την κοινωνιολογική εργασία του Καθηγητή Τσάκωνα, θα είχαμε να επισημάνουμε τρία βασικά γνωρίσματα: την στοχαστική διείσδυση στη βαθύτερη ουσία τών φαινομένων και πραγμάτων, την άπουσία κάθε προκαταλήψεως και τό πνεύμα αντικειμενικότητας και την τόλμη να θέτι τόν δάκτυλό εις τόν τύπον τών ήλων της πνευματικής μας κακοδιαμονίας και τού πολιτικού μας υποτισμού. Όξελοντες τώρα να προσδιόρουμε την θεωρητική γραμμή στην όποια με πάθος ήπτεται ό κοινωνιολόγος, θα την ονομάζαμε γραμμή ελληνικότητας. Πρώτος ό Τσάκωνας έπιχείρησε

κοινωνιολογία τού Νέου 'Ελληνισμού, έφθασε ως τις ρίζες και παρακολούθησε τόν 'Ελληνισμόν στην έπώδυνή πορεία που άκολούθησε μετά την 'Άλωση για να φθάση στά θλιβερά γεγονότα της πληγής. Στο τελευταίο έργο του «Εισαγωγικά Μαθήματα Κοινωνιολογίας» έχουμε τη συμπύκνωση τών αναλήψεων και τών μελετών τού Καθηγητή Τσάκωνα πάνω στο νεοελληνικό πολιτισμό και τη βιομηχανική κοινωνία.

Τό έργο αυτό άπευθύνεται κυρίως στους νέους και μάλιστα στους νέους εκείνους, που «άναζητούν ειλικρινέστερους προσανατολισμούς» στη σημερινή κοινωνική πραγματικότητα. «Οι σημερινοί νέοι», γράφει ό Καθηγητής Τσάκωνας, «έχουν ήθικες προθέσεις, έφ' όσον ή σύγχρονος μεταπολεμική πνευματική ήγεςία δεν ήτο εις θέσιν να χαράξει πνευματικούς προσανατολισμούς που νά εμπνέουν την νεότητα. Δεν πρέπει νά πείσουν οι νέοι διότι εξεγείρονται κατ' αυτής και ίδίως κατά της μορφής της σημερινής κοινωνίας καθ' όσον εκπροσωπεί τό πνευματικόν και κοινωνικόν κατεστημένον. Η εξέγερσις τών νέων, λοιπόν, έχει σωστή άφετηρία. Δυστυχώς όμως οι νέοι εξεγείρονται μόν έναντίον της κοινωνίας, χωρίς ήθική και πνευματική γραμμή, αλλά και ή εξέγερσις τών ιδίων δεν έχει σαφή γραμμήν, διότι οι ίδιοι είναι θύματα μιάς καταστάσεως έναντίον της όποίας εξεγείρονται».

"Ας ακούσουμε, λοιπόν, τό μήνυμά που φέρνει ό Καθηγητής Τσάκωνας, ένα μήνυμα γεμάτο ελληνική λεβεντία, εθνική αξιοπρέπεια, αλλά και ρεαλιστική βάση: «Δέν υπάρχει θέμα ποιοποίησεως τών 'Ελλήνων. Άλλ' υπάρχει θέμα έλληνοποίησεως τών. Έάν οι άλλοι πάσχουν από έκσυγχρονισμόν, ήμεis πάσχουμεν διότι δεν έπεστρέψαμεν εις την παράδοσιν. Και αυτή ή παράδοσις, ή κοινοβιακή παράδοσις τού 'Ελληνισμού, την τεχνικήν έλευθερίαν της πυρηνικής εποχής την έχει σφιστά προσφωτισμένη κάτω από την τερματίαν ήθικην δύναμιν τού έθνους αυτού, τό όποιον, πολλούς αιώνας πριν από την γέννησιν της μηχανής, έξησε κάτω από δικαιότερας μορφές κοινωνικής ζωής. Σήμερον ή τεχνική εξέλιξις «άπειλεν» έλευθερίαν διά τους πολλούς. Η άπειλή στρέφεται κατά τού ιδιότυπου, τού άνευθυνού ιδιότυπου της σύγχνης λογοκρατίας, όστις στρείται οιασδήποτε οδεϊώδους συνδέσεως προς τό κοινωνικόν σύνολον. Δι' ήμέας, οι όποιοι ως παράδοσιν έβλώσαντε έπέκεινα τού συμφέροντος, δέν όφείταται άπειλή, αλλά μόνον δικαιοσύνη. Τούτο λοιπόν τό άταξικόν και κοινοβιακόν μήνυμα άδελφοποιίας κοιμεί ό Νεοελληνικός πολιτισμός εις τόν αιώνα της 'Ατομικής ενεργείας και μάλιστα εις μίαν στιγμήν όπου ή Εύρώπη όμοιάζει τρωθείσα έκ τού ίδιου της πολιτισμού, όστις άντι

ἀδελφοποιίας ἀπέδωσε λογοκρατίαν, ἐνῶ εἰς τὴν θέσιν τῆς χριστιανικῆς ἀδελφοσύνης ὤφισσε μὲ πείσμα, μέχρι θῆς ἀκόμῃ τὰ τεῖχη τοῦ Σχίσματος».

Δὲν κηρύσσει οὐτοίσις ὁ Καθηγητὴς Τσάκωνα. Τὴν ἀλήθειαν ἐπισημαίνει ἀνοίγοντάς μας τὸν δρόμο πρὸς τὴν ὀρθὴν κατεύθυνση. Εἶναι μὴ υπεύθυνη πατριωτικὴ φωνὴ αὐτὴ. Μία φωνὴ ποὺ θὰ ἤχησεν εὐφροσύνη σ' ἐκείνους ποὺ πέρα ἀπὸ κάθε παράταξιν ἡ σκοπιμότητα ἐνδιαφέρονται καὶ μοχθοῦν γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας πρόοδο.

Ἡ «Ἀνθολογία Κοινωνιολογικῶν Κειμένων», ἔργο ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἐπιχειρεῖται στὸν τόπο μας, ἐρχεται νὰ συμπληρώσῃ ἕνα προηγουμένον ἔργο τοῦ Καθηγητῆ Τσάκωνα, τὴν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν». Ἐκεῖ μὲ γνώσιν καὶ σαφήνεια ἀνέλυσε τίς κυριότερες κοινωνιολογικὰς θεωρίες. Ἐδῶ παραθέτει μεταφρασμένα τὰ πρὸ χαρακτηριστικὰ κείμενα τῶν ἀντιπροσώπων τους, ὥστε ὁ σπουδαστὴς τῆς Κοινωνιολογίας νὰ μὲρσέσῃ νὰ ἔχῃ ἀμέσῃ ἐπαφὴ μὲ τὴ σκέψιν τους. Παράλληλα ἔχομε στὸν κομψοτυπωμένον αὐτὸ τόμο τὸ ἀπάνθισμα τῆς κοινωνιολογικῆς σκέψεως σὲ διεθνὴ κλίμακα, ποὺ παρέχει μίαν πανοραμικὴ εἰκόνα τῆς ἐξελιζέως καὶ διαφοροποιήσεώς του. Τὸ ἔργο συμπληρώνεται μὲ πικνὰ γραμματολογικὰ σχόλια γιὰ τοὺς ἀνθολογούμενους.

Τὰ κοινωνιολογικὰ ἔργα τοῦ Καθηγητῆ Τσάκωνα, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχουν διδακτικὸ προορισμὸ, ἀποτελοῦν σημαντικὴ συμβολὴν εἰς τὴν κοινωνιολογικὴ διερευνήσιν τοῦ νεοελληνικοῦ πνευματικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου καὶ γενικὰ τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ.

I. M. XATZIOΘATHS

Νέα Πολιτεία, 25.6.1972

Ἡ γεωγραφία: Μιλάνον καὶ Ἀθήναι, ὑπὸ Maurice Le Lannou

Ἡ σημειοθεΐσα κατὰ τὴν ἐποχὴν μας ἀπὸ τοὺς ἐξάπλους τὸν πόλεμον, θέτει ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν ἀξίαν κληροδοτημάτων τινῶν τῆς ἱστορίας καὶ πηγῶν ἐμπνεύσεως ἐκ τῆς γεωγραφίας. Εἰς τὰς Ἀθήνας, λέγει ὁ Guy Burgel, τὸ λαμπρὸν μνημεῖον «ὃν καταλαμβάνει πλέον πολὺ περισσότερον χῶρον ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον κατελάμβανεν ὁ σκηνικὸς διάκοσμος εἰς τὴν ἀρχαίαν τραγωδίαν». Ἄλλ', ἡ τοπογραφία τῶν Ἀθηνῶν ἔχει τοὐλάχιστον ἰκανὴν σιγῆς ἀξιοπλοῖαν. Ἐνῶ εἰς τὸ Μιλάνον, ὅπου τὸ τοπίον στερεῖται λαμπρότητος, τὸ παρελθὸν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἐπὶ ὀλιγότερον, καὶ ὁ Etienne Dalmasso δύναται δικαίως νὰ προσάψῃ κατὰ τὸν κατικὸν τοῦ Μιλάνου τὴν μορφὴν «ὃτὶ ἔχουν λησμονήσει ὅτι δὲν εἶναι λιττεράριον νὰ παρῶται ἡ ἱστορία μίᾳς πόλεως».

Ἡ πληθυσματικὴ ἐκρηγξίς, ἡ ἀχαλίνωτος ἐξάπλωσις τῶν πάσης φύσεως οἰκοδομημάτων, καὶ ἡ δημιουργία ἐσθίου προαστίου, ἐκαμψαν τὴν δύναμιν ἀντίστασεως τῶν ἀστέων, τὸ ὁποῖον δὲν διατηρεῖ πλέον τὴν προσωπικὴν ἐκείνου ὑπόστασιν, τὴν ὁποῖαν ἄλλοτε τὸσον ζηλοτύπως διεφύλασσαν. Ὁ σύγχρονος χαρτογράφος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ μὴ βασίζεται πλέον ἐπὶ τῶν δεδομένων τοῦ τοπίου κυρίως, ἀλλ' ἐπὶ τῶν μετακινήσεων τῶν ἀνθρώπων, ὡς καταστιχογραφοῦνται αὐταὶ ὑπὸ τῆς στατιστικῆς, προκειμένου νὰ ὑποτυπώσῃ τὰ ὅρια ἐκείνου τοῦ ὑπερσυνόλου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι πλέον συγκρότημα, οὔτε σύμπλεγμα πολεοδομικῶν συγκροτημάτων, ἀλλὰ μία «ἀστικὴ περιφέρεια» ἢ μία «πόλις-περιφέρεια» (αἱ δύο τελευταῖαι αὐταὶ ὀνομασίαι ὀφείλονται εἰς τὸν E. Dalmasso), τῆς ὁποίας ἡ ὑπαρξὶς βεβαιούται μᾶλλον ἀπὸ ἀδήλους οἰκονομικοὺς καὶ κοινωνιολογικοὺς παράγοντας, παρὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μίᾳς ἐκδήλως γεωγραφικῆς φωτισ-γνομίμας.

Ὅσον καὶ ἂν διαφέρουν μετὰ τῶν ἡ μητροπόλεως τῆς Λομβαρδίας καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, ὅν ὅχι τὸσον ἄς πρὸς τὸ μέγεθος τὸν, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἀνισότητά τῆς οἰκονομικῆς τὸν σημασίας, δὲν παύουν παρὰ ταῦτα νὰ ἔχουν τὸ κοινὸν γνώρισμα ὅτι καὶ αἱ δύο ἀνήκουν εἰς τὸ εἶδος τῶν μεγάλων ἐξομοιωτικῶν δυνάμεων τῆς ἀνθρωπότητος. Πρόκειται περὶ τῆς γενικῆς περιπτώσεως ὅλων ἐκείνων τῶν σημαντικῶν ἀπὸ ἀπόψεως ἐπεκτασεως πόλεων, αἱ ὁποῖαι προσελκύουν καὶ συγκεντρώνουν τὸς ἀνθρώπους ὑπὸ τὸν κοινὸν πόθον τῆς ἀνοδικῆς βελτιώσεως.

Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μιλάνου, ὁ E. Dalmasso διαβλέπει «μίαν νέαν κοινωνικὴν τάξιν, διακατεχομένην ἀπὸ τὸ συναισθημα ὅτι ἀνήκει εἰς μίαν εὐρείαν ἀστικὴν μονάδα, διάγουσαν τρόπον ζωῆς ἀπεστερνημένον τῆς ἐπαρχιακῆς ἰδιορρυθμίας, καὶ εὐθυγραμμισμένην πρὸς τὰς ἐπιταγὰς μίᾳς καταναλωτικῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία κατευθύνεται ὑπὸ τοῦ Μιλάνου». Ὁ Guy Burgel σημειώνει ὅτι τὸν πληθυσμὸν τῶν Ἀθηνῶν χαρακτηρίζει «ἡ ἐκτασίς καὶ ἡ διασπορά τῶν μεσσιῶν τάξεων», αἱ ὁποῖαι δὲν καθορίζονται τὸσον ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τὸν ὅσον ἀπὸ τὸ κοινὸν ἰδανικὸν τῆς ἐξασφαλίσεως καταναλωτικῆς ἱκανότητος».

Αἱ διαπιστώσεις αὗται εἰναι οὐσιώδεις διὰ τὴν κατανόησιν τῆς σημερινῆς πραγματικότητος τῶν ἀστικῶν κέντρων. Παρήλθεν ἡ ἐποχὴ τὴν μετρίων ἀστικῶν συμπεκνώσεων, αἱ ὁποῖαι ἐτροφοδοτοῦντο ἀπὸ ἀγροτικὴν εἰσροὴν περιωρισμένης ἀκτίως, ἡ ὁποία δὲν ἤδυντο ἐπὶ πλέον νὰ θεωρηθῇ ὡς παράγων ἀρμονικῆς ἐξισορροπήσεως μετὰ τῆς πόλεως καὶ τῆς υπαίθρου. Τὰ αὐστηρὰς περιωρισμένα πλαίσια διεργάσαντο, καὶ εὐρισκόμεθα πλέον πρὸ μίᾳς καθολικῆς κινήσεως

ἡ ὁποία, ἐντὸς τῶν ὁρίων ἐκάστου κράτους, ἀγεί τοὺς πληθυσμοὺς μὴ εὐνοουμένον περιοχὸν πρὸς ὀρισμένα ἀστικοποιμένας περιφέρειας, αἵτινες θεωροῦνται ὡς «γῆ τῆς ἐπαγγελίας». Καὶ ἐὰν τὸ Μιλάνον δὲν ἀπολαύει τὸν προνομίον νὰ ἐπωφελεῖται ἀποκλειστικῶς αὐτὸ ἐκ τῆς ὀφισταμένης ἑλληνικῆς ἱσορροπίας μετὰ τοῦ Ἱταλικοῦ Βορρὰ καὶ τοῦ Ἱταλικοῦ Νότου, δὲν παύει ἐν τούτοις νὰ «νοτιοποιεῖται» ὁσημέραι μὲ ταχύτατον ρυθμὸν, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1957. Ὅσον ἀφορᾷ ἐξ ἄλλου εἰς τὴν διόγκωσιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολεοδομικοῦ συγκροτήματος, τὸ ὁποῖον ἤδη συγκεντρώνει τὸ ἐν τέταρτον περίπου τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὴν σημαντικὴν δημογραφικὴν ἀναστάσιν τὴν προκληθεῖσαν ἀρχικὸς μὲν ὑπὸ τῆς μαζικῆς ἐπιστροφῆς Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἑθνικὴν Γῆν, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐνεκα τῆς ἀποδιάρθρωσεως τῆς ἀγροτικῆς κοινωνίας.

Εἶναι εὐνόητον ὅτι αἱ πόλεις αὗται, αἱ ὁποῖαι ὑπερῆσαν τοιαύτης κλίμακος εἰσροὴν πληθυσμῶν, ἀποστεροῦνται τῶν βασικῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τὸν καὶ ἐμβάλλουν εἰς ἀμηχανίαν, ἀλλὰ καὶ προκαλοῦν συγχρόνως τὸ ζήτηρὸν ἐνδιαφέρον τοῦ γεωγράφου, δοθέντος ὅτι τὰ φαινόμενα τῆς διογκώσεως τῶν πόλεων τεινοῦν νὰ ταυτίζωνται πρὸς τὰ φαινόμενα τὰ ὁποῖα ἐξετάζει ἡ ἀνθρωπογεωγραφία καθόλου. Ὁ E. Dalmasso, ὁ ὁποῖος σχεδὸν δικαιολογεῖται διότι δίδει εἰς τὴν πολυσέλιδον πραγματείαν τοῦ «ποῖαν τινα παραδοσιακὴν δομὴν», ἀκολουθεῖ εἰς τὴν πραγματικότητά αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν πορείαν τῶν φαινομένων, περιγράφων ἐπιτυχῶς «τὴν εὐρείαν ἀστικὴν περιφέρειαν» ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Μιλάνου ἐπὶ τοῦ μαζικοῦ τὸν ὑψηλοῦ τοῦ ἐκτεινόμενου μετὰ τῶν ποταμῶν Τεσσίνου καὶ Ἀντα. Ὁ Guy Burgel, «ταλαντούμενος» μετὰ τὸ «τοῦ κόσμου τῶν ἐντυπώσεων... καὶ τοῦ κόσμου τῶν στατιστικῶν στοιχείων», ἐπέλεξε τὴν ἀποφυγὴν τοῦ διλήμματος παρουσιάζων τὰ συμπεράσματα μίᾳς περιορισμένης ἐκτάσεως ἐρεύνης «ἀναμφισβήτητης κοινωνιολογικῆς», ὡς πρὸς τὴν μεθοδολογίαν τῆς, ἡ ὁποία ὁμως προβάλλει γεωγραφικὰ συμπεράσματα, καταδεικνύοντα διὰ μέσου τῶν ἐναλλασσομένων μετακινήσεων καὶ τῶν μεταναστευτικῶν ρευμάτων τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν ἐσωτερικὴν διάρθρωσιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολεοδομικοῦ συγκροτήματος καὶ τὰς σχέσεις τοῦ πρὸς τὸν ἐθνικὸν χῶρον.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπεκταθῶμεν ἐδῶ ἀναλόγως ὅλας τὰς λεπτομερεῖας τῶν ἐξαιρέτων τοιούτων ἐργασίων. Θὰ περιορισθῶμεν νὰ καταδείξωμεν μόνον πῶς ὁ γεωγράφος ποιότητος γνωρίζει νὰ μὴ χάνῃ τὸν ὀριζαντισμὸν τοῦ ἐνῶπιον τῶν νέων προσόντων, πρὸ τῶν ὁποίων ἀναγκαστικὸς δὲν θέτει ἡ βίαντος μελέτησις τῶν γεωγραφικῶν σκηνικῶν καὶ διακόσμων. Ὅσονδήποτε ἐλάχιστα κατανοητὰ